

EĞİTİM ve İNSANİ BİLİMLER DERĐİSİ
Teori ve Uygulama

Cilt: 11 / Sayı: 21 / Yaz 2020

JOURNAL of EDUCATION and HUMANITIES
Theory and Practice

Vol: 11 / No: 21 / Summer 2020

**Türkiye’de Yaşayan Romanların Eğitim Hakkının
Avrupa Birliği ve Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi**

**Investigation of the Right to Education of the Roma Living
in Turkey in Terms of European Union and Social Policy**

Makale Türü (Article Type): Araştırma (Research)

Selminaz ADİGÜZEL

www.dergipark.gov.tr/eibd
eibd@eibd.org.tr

Türkiye’de Yaşayan Romanların Eğitim Hakkının Avrupa Birliği ve Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi

Selminaz ADIGÜZEL¹

Öz: Bu çalışmada Türkiye’de yaşayan Romanların eğitim hakkı, sosyal politika, Avrupa Birliği ve Türk Hukukundaki düzenlemeler çerçevesinde incelenmiştir. Kamu yararı gözetilerek devlet eliyle yürütülmesi gereken sağlık, eğitim bayındırlık gibi faaliyetler, sosyal politika olarak isimlendirilir. Demokratik, siyasi yönden gelişmiş ülkeler, bu hizmeti, verirken, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, sosyal örgütlerden destek alırlar. Ancak toplumun içerisinde vatandaşların dışında, o toplumda yaşayan göçmen, azınlık gibi insanların temel ihtiyaçlarının, eğitim, sağlık, hizmetlerinin verilmesi sosyal hukuk devletinin sorumluluğundadır. Yerel yönetimler, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, sosyal faaliyetleri ve sosyal politikaları destekleyici niteliktedir. Bu politikalar, sivil toplum kuruluşları gibi politikayı üreten kurumlar tarafından yapılabileceği gibi devlet tarafından da yapılabilmektedir ancak sınırları yine yasal mevzuat ve hukuk kurallarının çizdiği sınırlardır. Literatür taramasına dayalı gerçekleştirilen bu araştırmada Türkiye’de yaşayan Romanların eğitimi ve eğitim hakkı kavramlarının ne anlama geldiği ifade edilmiş, sosyal politikalar ve uluslararası düzenlemeler çerçevesinde konu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, Eğitim Hakkı, Azınlıklar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi.

Makale Hakkında:

Geliş Tarihi: 28.01.2020; Revizyon Tarihi: 15.02.2020; Kabul Tarihi: 16.03.2020

Kaynakça Gösterimi:

Adıgüzel, S. (2020). Türkiye’de Yaşayan Romanların Eğitim Hakkının Avrupa Birliği ve Sosyal Politika Açısından Değerlendirilmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 11(21), 1-20.

1) Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi Siverek Uygulamalı Bilimler Fakültesi Siverek/Şanlıurfa, sadiguzel@harran.edu.tr
ORCID: 0000 0002 6808 2888

Giriş

İnsan, doğuştan etnik kökenini, ırkını, dilini, cinsiyetini, anne ve babasını tayin etme şansına sahip olmadığından bu özellikleri nedeniyle dışlanmamalı, temel insan hak ve özgürlüğünden mahrum bırakılmamalıdır. Türkiye’de Romanların, toplumun geneli tarafından önyargı, ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kaldıkları ve diğer azınlık gruplarından da benzeri tavırlara maruz kaldıkları ifade edilmektedir (Uzpeder, Danova, Özçelik, & Gökçen, 2008: s. 3). Türkiye’de “Çingene” kavramı ile anılan Romanların yaklaşık bir asır önce başlayan mücadelesi, 2000’li yıllar itibariyle bu topluluğu sivil toplumun önemli bir aktörü haline getirmiştir. Romanlar, yaşadıkları toplumun hâlâ en yoksul kesimini oluşturuyor ve ırkçı saldırılara maruz kalmaya devam ediyor olsa da Avrupa’nın dört bir yanında yüzlerce örgütün kurulması ve hak ihlallerinin çeşitli mücadele alanları üzerinden daha görünür kılınması gibi gelişmeler, onların geleceği açısından umut vaat ediyor (Akgül, 2000, 215). Ancak genelde “tehlikeliler”, “riskli gruplar”, “dışarıdakiler”, “ıslah edilmeyen suçlular”, gibi önyargılı sıfatlarla nitelendirilen Romanlar, tarihin hemen her döneminde geçtikleri ya da misafir oldukları ülkelerin halkları tarafından sürgünler, zorla yerleştirilmeler ve asimilasyonlar gibi birçok baskıya maruz kalmışlardır. Dahası merak ve kuşkuyla bakılan, haklarında ortaya atılan anlatılardan dolayı dünyanın her yerinde toplumsal bir sorun olarak görülen Romanların yaşadıkları sosyal dışlanma, damgalama, sembolik şiddet, ötekileştirme, soyutlama, marjinalite ve kendilerine atfedilen basmakalıp imajlar vb. dezavantajlar Romanların algılanışını da inşa etmektedir. Romanlığın inşa sürecinde edindiği konum, diğer toplumsal kesimlerle arasındaki sosyal mesafeyi de belirlemektedir. Bu anlamda Roman olmak, yaşadıkları toplum içerisinde sosyo-kültürel/ekonomik açılardan dezavantajlı konuma düşmelerinde önemli rol oynamaktadır (İlhan & Fırat, 2017). Toplum içinde dezavantajlı grup olarak değerlendirilen Romanların insan haklarına erişimlerinde eğitim, tüm haklar içinde insan haklarının öğrenilmesinde en kuvvetli araçtır. Haklarını bilmeyen bir insanın diğer insan haklarını elde edebilmesi mümkün değildir.

İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu’nun (ECRI) ülke raporlarında, Romanların maruz kaldıkları önyargılar, ayrımcılık, şiddet ve sosyal dışlama ile mücadele için tedbirler almalarını ve Roman kimliğinin varlığını sürdürebilmesi için gerçek bir fırsat sunmalarını, yıllardan beri düzenli olarak üye ülkelere tavsiyesi (ECRI 13 Nolu Tavsiye Kararı), araştırmacıları Romanların hakları konusunda araştırmaya sevk etmektedir.

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de yaşayan Romanların eğitim hakkını sosyal politikalar AB ve uluslararası sözleşmeler ışığında incelemektir. Araştırmada öncelikle Romanların kimliğini ve içinde buldukları durumları, Türkiye’deki genel durumları göz önüne alınarak, barınma, eğitim, istihdam, yoksulluk, sağlık, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar bağlamın-

da aktarılmaktadır. Göçmen, engelli ve Romanların haklarına ilişkin hukuki düzenlemeler, AB hukuku İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi uluslararası hukuk kuralları, normları içerisinde düzenlenmiştir. Ancak uygulamada belli bir sınıfa mensup olan Romanların yürürlükte bulunan eğitim hakkından istifade edip etmediğinin incelenmesi bu araştırmanın amacı kapsamındadır.

Araştırmanın yöntemi

Araştırma literatür taramasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Çeşitli yasal metinler ve uluslararası sözleşmeler çerçevesinde Türkiye’de yaşayan Romanların eğitim hakkı kavramının ne anlama geldiği araştırılmış, sosyal politikalar ve uluslararası düzenlemeler ışığında Romanların eğitim hakkı ele alınmıştır.

Araştırmanın problemi

Türkiye’de ve dünyada Romanların eğitim hakkına erişimi ile ilgili hukuki düzenlemeler nelerdir? sorusu bu araştırmanın problemi oluşturmaktadır. Türkiye’de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi raporu, Romanlar ve Romanlar gibi yaşayan gruplara mensup çocukların, okula kayıt oranının en düşük gruplar olduğunu ortaya koymaktadır. Toplam sayısının iki ila beş milyon arasında olduğu düşünülen Türkiye’deki Roman nüfus ve Abdallar gibi benzer toplumsal grupların en büyük sorunu barınma ve eğitim imkânlarına ulaşamamalarıdır. Sıfır Ayrımcılık Derneği ve Uluslararası Azınlık Hakları Grubu’nun (MRG) ortaklaşa hazırladığı “Görmezlikten Geline Eşitsizlik: Türkiye’de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi” adlı rapor, Türkiye’de Roman nüfusunun barınma ve eğitim haklarını kullanmada karşılaştıkları sorunları ortaya koymaktadır (Ünlü, 2017,).

Roman kavramı

Türkçede Roman sözcüğü halk dilinde Çingene² kelimesi yerine kullanılır. Çingene sözcüğü bir teoriye göre Eski Türkçe yoksul mânasına gelen “çıgan” sözcüğünden gelir. Zamanla sözcüğün Farsça formu (çingane) Türkiye Türkçesi’nde benimsenmiştir. Bir diğer ifadeye göre ise Yunanca τσιγγάρος tsinganos sözcüğünden hareketle Çingene olarak Türkçeye geçmiştir. Roman kelimesi, Roman dilinde Rom “koca” kelimesiyle ilişkilendirilmekte olup Sanskrit Rama ve Ramana aynı anlama gelmektedir (Wikipedia, 2020).

Oran’a göre dilbilimsel kanıtlardan yola çıkılarak Romanların Hint asıllı olduğu, Hindistan’ın kuzeybatısında yaşadıkları sonradan Milattan Sonra (MS) 800 yılından önce burayı terk ettikleri MS 1300 yıllarında Anadolu üzerinden Yunanistan’a vardıkları bilinmektedir (akt. Demirkürek, 2012, 36). Romanların çoğu, yaşadıkları ülkenin dilini konuşur. Romanca ile yaşadıkları yörede konuşulan dilin karışımı bir lehçe konuşanlar da vardır. Göçebe yaşayan-

2) Bu terimin Romanlar için söylenildiği bilirse de Romanların bu terimi bir dışlanma ifadesi olarak kabul etmeleri nedeniyle alıntılar dışında Çingene terimini insani değerler adına kullanmayı uygun bulmadığımızdan araştırmada Roman kelimesi kullanılacaktır.

lar Roman dilini kullanırken, yerli Romanlarda dil ve yaşam motiflerinde kayıplar görülebilmektedir. Geçmişte Hristiyan iken göçebe Romanların çoğu, Müslümanlığı kabul etmiştir (<http://gizlilikimlir.tr.gg/%C7ingeneler-k1-Rom,-Romani,-Romanlar,-Gypsy,Gipsy-k2-.htm> adresinden 15.11.2015 tarihinde alınmıştır).

Göçebe veya yerleşik şekilde yaşayan Romanların, çeşitli sebeplerle çocuklarını okula gönderememesi, Roman toplumunun eğitim seviyesinin düşmesine neden olmaktadır. Avrupa Birliği İlerleme Raporu’nun Türkiye’deki insan haklarıyla ilgili bölümlerinde “Azınlık hakları, kültürel haklar ve azınlıkların korunması” başlığı altında Roman vatandaşlar ele alınmıştır. Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Kürtlerle ilgili gelişmeler ya da karşılaştıkları sorunlar sayıldıktan sonra, müzikleri, kendilerine özgü dansları ve yoksullukla iç içe ancak özgür yaşamlarıyla Avrupa kültüründe kendine özgü yerleri bulunan Romanların Türkiye’deki durumları hakkında şöyle denilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2015):

“Anayasanın temel hak ve özgürlükleri ile insan haklarını güvence altına aldığı belirtilirken, ‘Romanların haklarının etkin olarak garanti altına alınmasına hâlâ ihtiyaç bulunmaktadır. Sosyal kapsama konusunda sosyal politikanın uyumlaştırılmasında bir gelişme yoktur. Romanlar için eğitimin daha kapsayıcı olmasına ihtiyaç duyuluyor’. Roman yurttaşlar için ulusal strateji ve eylem planının hâlâ kabul edilmediği ifade edilmiştir.”

Türkiye’nin 2015 İlerleme Raporu’nda ayrıca Romanların yurttaşlıkla ilgili belgeleri temin etme usulünün pahalı ve külfetli olduğu, kaliteli eğitim ve istihdama erişim ile sosyal ve ekonomik yaşama katılımlarında karşılaştıkları ayrımcı tutumlara, okula devam edemeyen çocukların eğitim hakkına, yüksek çocuk işçiliği konusuna, Türkiye’deki vatansız ve Türk vatandaşı olmayan Romanlar ile Türk kültürüne bağlı olmayan yabancıların sınır dışı edilmesine izin veren, Romanlara karşı ayrımcılığı teşvik eden, Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri hakkında Kanun’un değiştirilmesi gibi problemlere yer verilmiştir.

AB İlerleme Raporlarına göre Türkiye’de ikamet eden Romanlar, azınlık olarak değerlendirilmektedir. Ancak Romanlar, Türkiye’de kendilerini azınlık olarak görmek istememekte azınlık kavramını damgalanma olarak görmektedirler. Bu durum azınlık ifadesi konusunda kavram kargaşası yaratmaktadır. Hâlbuki azınlık kavramı, insan hakları hukuku bakımından oldukça özel anlamı olan ve mensuplarına belli haklar tanyan, hukuki bir statüdür. Ancak “azınlık” kavramı Türkiye’deki Romanlar tarafından kabul edilmemektedir.

Azınlık kavramı ve Türkiye’deki Romanlar

Köken olarak Latince, küçük, az anlamına gelen “minor” kelimesine dayanan azınlık kavramı geniş (sosyolojik) ve dar (hukuksal) olmak üzere iki açıdan ele alınabilir. Bu çerçevede bakıldığında sosyolojik açıdan azınlık, bir toplulukta sayısal bakımdan azınlık oluşturan, başat olmayan, çoğunluktan farklı niteliklere sahip olan gruba denir (Taşdemir & Saraçlı, 2007).

Türkçe Sözlük'te azınlık kavramı: “Bir toplulukta herhangi bir nitelik bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar ya da bunların bu durumu, çoğunluk karşıtı, ekalliyet. Bir ülkede egemen ulusa göre ayrı soydan ve sayıca az olan topluluk...” şeklinde tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu: TDK, 1998: s. 184).

1928'de Uluslararası Adalet Divanı'nda Yukarı Silezya Azınlık Okulları Davasında hukukçu Mello Toscana azınlık kavramını: “Bir devletin nüfusunun, toprakların belirli bir bölümüyle tarihsel olarak bağlı, kendine özgü bir kültüre sahip, ırk, dil ve din farklılığı nedeniyle devletin diğer uyruklarının çoğunluğuyla karşılaştırılması imkânsız kalıcı parçası” şeklinde tanımlamıştır (Kurubaş, 2004, 15).

Pozitif hukukta azınlık tanımı konusunda uzlaşılammış olması teknik zorluklardan çok, devletlerin hukuki tanımla kendilerini bağlamaktan çekinmelerinden kaynaklandığı belirtilmiş ve BM Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu Raportörü Capotorti'nin BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'nin 27. maddesi çerçevesinde teklif ettiği azınlık tanımı, en dikkate değer azınlık tanımı olarak değerlendirilmiştir (Terzioğlu, 2007: s. 2).

Capotorti'nin 1978 yılında önerdiği tanıma göre: “Azınlık, bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayısal olarak az olan, egemen konumda bulunmayan, –o devletin vatandaşı olan- üyeleri, nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik üstü örtülü de olsa bir dayanışma duygusu gösteren gruptur (http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/8_11.pdf adresinden 11.11.2019 tarihinde alınmıştır). Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Türkiye taraf olduğu halde 27. maddeye çekince koymuştur. Sözleşmenin 27. maddesine göre etnik, dinsel ya da dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde bu azınlıklara mensup olan kişiler, kendi gruplarının diğer üyeleri ile birlikte, kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerine inanma ve bu dine göre ibadet etme ya da kendi dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılmayacaklardır.

Türkiye'deki Romanlar incelendiğinde, çoğunluğunun Müslüman olduğu, Türkçe konuştukları, kendi ana dilleri ile eğitim yapma gibi bir isteklerinin olmadığı Capotorti'nin tanımında yer alan nitelikleri taşımadıkları görülmektedir. Bu nedenle de kendilerinin azınlık olarak değerlendirilmesini dışlanma olarak addetmektedirler.

Ulaşılabilir Yaşam Derneği'nin (UYD) sosyal dışlanmaya uğramış dezavantajlı grup olan Romanlara yönelik hazırladığı projelerde Türkiye'de bu anlamda sıkıntı çeken Romanlara işaret edilmektedir. UYD Başkanı Belgin Cengiz: “Romanların kendilerini azınlık olarak görmediklerini, kendilerini Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak tanımladıklarını, vatani görevlerini yerine getirdiklerini ve toplumda kendilerine yönelik olumsuz bir algı oluşmasından rahatsız olduklarını” belirtmektedir. <http://www.sosyalpolitikalar.com/SayfaDetay.aspx?id=28> adresinden 24.02.2020 tarihinde alınmıştır).

24 Temmuz 1923 tarihinde İsviçre’nin Lausanne (Lozan) şehrinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi temsilcileriyle imzalanan Lozan anlaşmasına göre tüm azınlıklar Türk uyruklu kabul edilerek hiçbir şekilde ayrıcalık tanınmayacaktı. Buna göre, Türkiye’de yaşayan ve Türk devletine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes eşit ve aynı haklara sahip Türk ulusunu oluşturmaktadır. Antlaşmada Türkiye’de yaşayan Hıristiyan kökenli Rum ve Ermeniler ile Museviler, azınlık olarak tanımlanmış ve mal, mülk ve ibadet hakları güvence altına alınmıştır. Antlaşmayla Türkiye ile Yunanistan arasında nüfus mübadelesi yapılmasına karar verilmiş, bunun sonucunda 1924 yılında yaklaşık bir milyon Hıristiyan-Rum Yunanistan’a, beş yüz bin Müslüman-Türk de Türkiye’ye göç etmiştir. Lozan anlaşması ve 18 Ekim 1925 tarihli Türkiye Cumhuriyeti ve Bulgaristan Krallığı arasındaki Dostluk anlaşması nedeniyle Romanlar Türkiye’de azınlık statüsünde yer almamıştır. Uluslararası Sözleşmelere göre, taraf devletler, topraklarında yaşayan herkese eğitim hizmeti sunma yükümlülüğü getirmiştir. Türkiye, azınlık sıfatını sadece yürürlükteki uluslararası anlaşmalarla kendilerine azınlık niteliği tanınmış olan topluluklar için kabul etmektedir. Bu yüzden Türkiye, azınlıkları ilgilendiren çeşitli anlaşmalara taraf olurken çekince koymakta ve yorum beyanında bulunma yoluna gitmektedir.

Türkiye’de yaşayan Romanların farklı bir dine mensup olma ve o dini devam ettirme, farklı bir dili konuşma ve bu dil ile eğitim alma ülkenin bağımsızlığına toprak bütünlüğüne tehdit olabilecek nitelikte herhangi bir talepleri de bulunmamaktadır. Buna rağmen Roman Hakları ve Romanların sorunları konuları Avrupa Birliği ve aday ülkeler arasındaki ilişkilerde önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir.

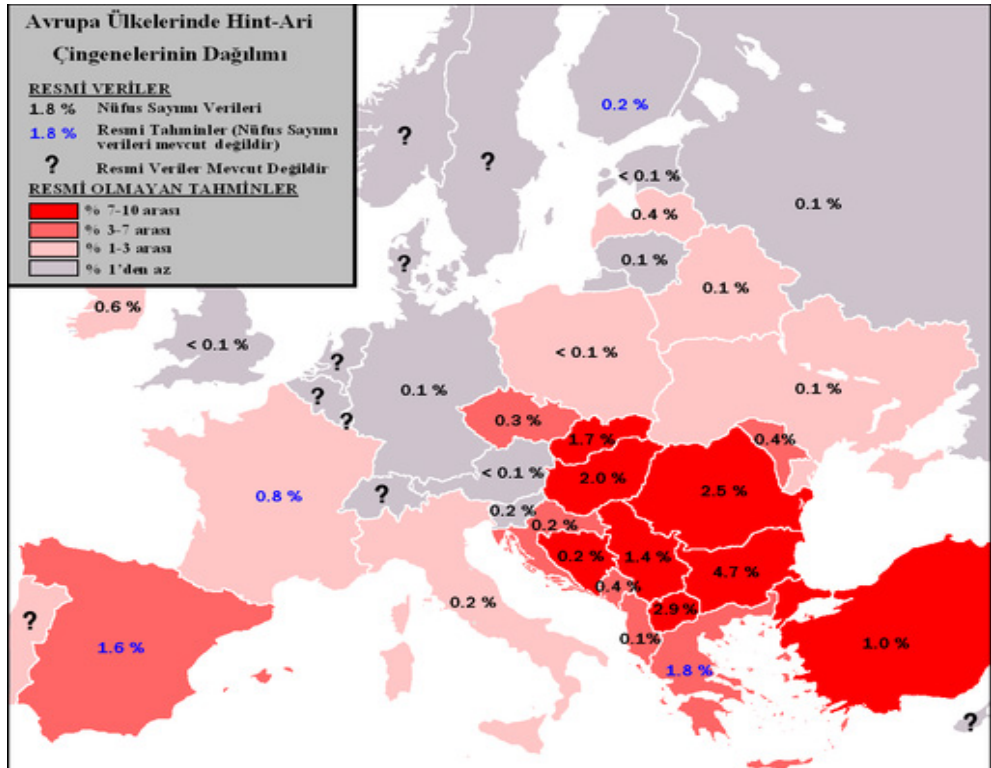
Bugün azınlıkların korunabilmesi için gerekli düzenlemelerle uğraşan ve Avrupa Birliği’nin bu konuda kendine referans aldığı üç örgütten biri olan Birleşmiş Milletler, azınlık hakları konusunda ilk ve en önemli uluslararası doküman olan Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi’ni 1966 yılında yayınlamıştır. Sözleşmenin 27. maddesi ile azınlıkların sadece fiziksel tehdit altında olmadığını, aynı zamanda kültürlerini ve kimliklerini devam ettirebilmelerinin de çok önemli olduğunu göstermiş ve bunu garanti altına almış olan BM’nin insan hakları şemsiyesi altında incelenen azınlık haklarını da ilk kez ayrı bir hak kategorisi olarak uluslararası hukuka dâhil etmiştir. BM kurulduktan sonra, bölgesel kuruluşların da insan hakları ve bu arada azınlık sorunlarıyla ilgili girişimleri olmuştur. Bu çerçevede özellikle Avrupa Konseyi (AK) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tarafından yapılan çalışmalar ve kabul edilen belgeler AB’nin insan ve azınlık hakları birikiminin oluşumunda etkili olmuş ayrıca, AK tarafından kabul edilen Bölge ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı (1992) ile Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi (1995) de günümüz azınlık hakları rejimini oluşturan temel belgeler olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde özellikle BM, AK ve AGİT bünyesinde azınlıkların korunmasına yönelik ortak standartlar oluşturma çabaları devam etmektedir. Bu açıdan, genelleştirilmiş ve evrensel bir azınlıklar rejiminden söz etmek mümkün değildir. Bununla birlikte, belirtilen gelişmeler çerçevesinde insan hakları te-

melinde, bölgesel düzeyde azınlıklar alt rejimi oluşturulması bakımından önemli gelişmeler kaydedildiği ve bu açıdan Avrupa özelinde ileri düzeylere geldiği bile söylenebilir (Taşdemir & Saraçlı, 2007).

Avrupa’da Romanların statüsü

İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu, 1998’de çeşitli Roman topluluklarının anılmak istedikleri grup isminin resmî isim olarak kabul edilmesini üye ülke hükümetlerine tavsiye etmiştir. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB’ye üye olmayı istemesi üzerine Roman politikası Avrupa’da etkisini göstermeye başlamıştır. 2007 yılında Romanya ve Bulgaristan’ın AB’ye üye olması ile birlikte üye sayısı 27’ye ulaşmıştır. Avrupa’da nüfusu 10-12 milyonu bulan Romanlar, Avrupa Birliği’nin azınlık olarak en kalabalık grubunu oluşturmaktadır. Bu kalabalık insan grubunun uğradığı insan hakları ihlalleri, UNDP, Avrupa Konseyi, OSCE gibi UNICEF gibi sivil toplum örgütlerinin de ilgisini çekmiştir (Özateşler 2013, 16).

Resim 1. Avrupa Ülkelerinde Romanların Dağılımı

Kaynak wikipedia.org (Erişim Tarihi 12.01.2020).

Romanların dünyadaki dağılımlarına bakıldığında; nüfusa yönelik yapılan tahminlere göre, dünyadaki Romanların sayısı yaklaşık olarak 30 ila 40 milyon arasındadır. Avrupa’da Roman nüfusunun merkezi Romanya olup, ülke nüfusunun yaklaşık %10’unu Romanlar oluşturmak-

tadır. Bulgaristan, İspanya, Macaristan, Slovakya, Türkiye, Eski Yugoslavya ve Çek Cumhuriyeti; Romanya’dan sonra sırasıyla Romanların en fazla nüfusa sahip olduğu ülkelerdir (Kurtuluş, 2012, 18). Romanların yerleşik hayata geçmemeleri nedeniyle eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel ihtiyaçlarında sorunlar yaşanmaktadır. Roman grupları, Avrupa’nın değişik ülkelerinde dağınık halde bulunmaları en dezavantajlı grup olmaları ve onları destekleyecek bir toprağa ya da anayurda sahip olmamaları nedeniyle azınlık gruplarından ayrılmaktadır. Bu durum, Romanların eğitim, sağlık, konut gibi sosyal hizmetlerden faydalanmalarında yetersizliğe neden olmakta işsizlik ve yoksulluk gibi sosyal sorunları da beraberinde getirmektedir. Batı Avrupa’ya Roman sığınmacıların sayısının artması sonucu Romanlara özel politikaların uygulanması, ayrımcılık ve azınlıklarla ilgili yönetmeliklerde düzenlemeler yapılması zorunlu hale gelmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, insan hakları açısından Roman topluluğunun haklarına kavuşmasına zemin oluşturmuştur. 1993 yılında Avrupa Konseyi Parlamento Meclisi “Avrupa’daki Çingenerler Üzerine (On Gypsies in Europe)” raporu kabul etmiştir. Bu rapora göre, Romanlar Avrupa’da azınlık olarak tanınmış ve bölgesel olmayan (non-territorial) azınlık olmasından dolayı özel koruma gerektiren bir statü kazanmıştır. 1993 yılı Kopenhag kriterlerine göre Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa Birliği üyeliğine erişme sürecinde Roma politikası ile ilgili olarak kurumsal ve yasal mekanizmaları oluşturmaları istenmiştir. Kopenhag Kriterlerine göre üyelik sürecindeki ülkelerin demokrasi, insan hakları ve azınlıkların durumu gibi konularda asgari siyasi koşulları temin etmeleri gerekmektedir (<http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/752d1--Kopenhag-Kriterleri.pdf> adresinden 20.11.2015 tarihinde alınmıştır).

1995’te Avrupa Konseyi kapsamında “Romanlar Üzerine Uzman Grup” kurulması teşvik edilmiştir. 1997’de her üye ülkenin, iki yılda bir milli hareket planını, Avrupa Komisyonuna sunması ve Komisyonun ülkelere tavsiyede bulunması kararı alınmıştır. 2000 yılı Haziran’ında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen 2000/43/EC kodlu Irksal Eşitlik Yönetmeliği Romanları azınlık olarak ele alarak, dolaylı ve dolaysız olarak iki türlü ayrımcılığı yasaklamıştır. 2000’de Roman sosyal politikası için önemli bir başka gelişme de kamu yetkililerince uygulanan ayrımcılığın yasaklanmasıyla ilgili olan 12 numaralı protokolün Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonuna eklenmesi oldu. Bu konvansiyondaki ırk ve etnik temelli ayrımcılığı yasaklayan 14. madde de Roman politikasına açıklık sağlamıştır (UNICEF Raporu, 2015). Avrupa’daki Romanlar, Türkiye’deki Romanlardan farklı olarak azınlık statüsünde yer alırken, Türkiye’de bulunan Romanların statüsü topluluk, grup olarak nitelendirilmekte, Lozan anlaşması gereğince “azınlık” kavramı, Romanlar için kullanılmamaktadır.

Kopenhag kriterlerinde Romanlar

Türkiye’de Romanlar ile ilgili sorun, 14 Haziran 1934 yılında çıkarılan 2510 sayılı İskân Kanunu ile ortaya çıkmıştır. Bu kanuna göre; Türk kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler, göçebe Çingener, casuslar ve memleket dışına çıkartılmış olanlar Türkiye’ye ‘muhacir’ göçmen olarak kabul edilemeyeceklerdir. Kanun ayrıca “göçebeler ve gezginci Çingenerin, İçişleri Bakanlığı’nın mütalaası alınarak Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nca uygun görülecek yerlere yerleştirilmelerini de öngörmüştür (http://mirekoc.ku.edu.tr/sites/mirekoc.ku.edu.tr/files/tr_leg11.pdf, adresinden 14.11.2015 tarihinde alınmıştır).

1998 yılından beri Avrupa Komisyonu, aday ülkelerdeki gelişmeleri değerlendirmek için hazırladığı raporlarda, insan hakları ve birçok alanda değerlendirme yapmaktadır. Kopenhag Siyasi Kriterleri’ne göre aday ülkenin temel özgürlük, demokrasi ve insan hakları ilkelerine saygısı, hukuk devleti ilkesine bağlılığı esastır. Türkiye’nin üyeliği sürecinde demokrasi ve insan hakları sorunları arasında Roman hakları da yer almaktadır. Türkiye’de tahminen beş yüz bin ile iki milyon arasında olan Roman nüfusunun hakları Türkiye’nin AB üyelik sürecinde önem arz etmekte ilerleme raporlarına konu edilmektedir. Romanlara yönelik bir diğer ayrımcı kanun maddesi ise Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’un 21. maddesi’dir. Bu maddeye göre, “tabiiyetsiz veya yabancı devlet tebaası olan Çingenerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmelerine İçişleri Bakanlığı salahiyetlidir” denilmektedir. Bu hükümlerin değişmesi ve Romanların ayrımcılık bağlamında Türkiye’de tartışılır hale gelmesi ise ancak 2000’li yılların sonlarına doğru gerçekleşmiştir. Bu zamana kadar Romanlar sayıları tam olarak dahi bilinmeden adeta “görünmez bir öteki” gibi yaşamışlar ve algılanmışlardır. Türkiye’nin 1999 yılında AB’ye aday ülke olarak ilan edilmesinin ardından hızlı bir şekilde Kopenhag Kriterlerini gerçekleştirme hedefi ve 3 Ekim 2005 tarihinde AB ile müzakerelerin başlaması ise Roman hakları konusunu Türkiye’nin gündemine taşımıştır (Şahyar, 2015, 129).

2002 yılından 2015 yılına kadar hazırlanan İlerleme Raporlarında Romanlar konusunda en sık tekrar edilen konular: “Dışlanma, İskân Kanunu’ndaki ayrımcı yaklaşım ve kanundaki değişiklik, sağlık, eğitim, istihdam alanında, sosyal hizmetler, barınma, kentsel dönüşümün yol açtığı konular” olmuştur. Bu bağlamda, Romanların yaşadıkları mağduriyet, mevzuat eleştirileri, Roman haklarını savunmak amacıyla sivil toplum örgütlerinin kurulması, mevzuatta Romanlara yönelik ayrımcı hükümlerin kaldırılması, yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’da Romanlara yönelik ayrımcı hükümlerin yer almaya devam etmesi konuları da yoğun bir şekilde gündeme oturmuştur. Raporlarda İstanbul Bilgi Üniversitesi’nin Romanlara yönelik çalışmalarından Aydın Adnan Menderes Üniversitesi’nde Romanlar Araştırma ve Uygulama Merkezi’nin kurulmasından, hükümetin Romanlarla ilgili düzenlediği çalıştay ve açılım ismiyle başlatılan yeni süreçten de bahsedilmiştir. Tüm bu gelişmeler umut verici olarak değerlendirilmektedir. Ne var ki bu gelişmelerin yanı sıra

Romanların durumlarını ele alacak kapsamlı bir politikanın eksikliğine yine dikkat çekilmiş, okulu bırakma ve devamsızlık oranlarının Roman çocuklar arasında diğer çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu, birçok çocuğun nüfus kâğıdının olmadığı vurgulanmıştır. Roman çocukların buldukları okullarda çalışan öğretmenlerin sıklıkla değiştiği ve bu durumun da eğitimin kalitesini olumsuz olarak etkilediğinin altı çizilmiş, Romanlara ilişkin sayısal verilerin yokluğundan bahsedilmiştir (Akdemir, 2015, 20). Türkiye’nin, Roman topluluğun Hükümete yapmış olduğu çağrılara rağmen, 2005-2015 Roman On Yılı uluslararası girişimine katılmadığı İlerleme Raporlarında görülmektedir.

Sosyal politika bakımından eğitim hakkı ile ilgili uluslararası sözleşmeler ve Romanların eğitim hakkı

Eğitim hakkı konusunda devletlerin yükümlülüğü dört noktada toplanmaktadır: mevcudiyet, erişilebilirlik, kabul edilebilirlik ve uyum sağlayabilirlik. Mevcudiyet yeterli maddi kaynaklar, yeterli sayıda ve çeşitte ihtiyaca cevap verebilecek elverişli okullar, öğretmenlerin istihdamı, özlük hakları ve sendikal özgürlükleri ile ilgilidir. Erişilebilirlik bütün çocukların yaşlarına göre zorunlu eğitime erişebilmesine fırsat verilmesidir. Kabul edilebilirlik eğitimin niteliği ile ilgilidir ve mesleksi açıdan öğretmen ve okul yöneticilerinin ihtiyaçlarının karşılanmasına vurgu yapmaktadır. Uyum sağlayabilme ise okulların, her bir öğrencinin ihtiyacına yanıt verebilmesini ifade etmektedir. Eğitim, her çocuk ve yetişkinin temel hakları arasında yer alır. Eğitim hakkının gerçekleşmesi, her bireye kabul edilebilir seviyede öğrenmeyi sağlayacak fırsatların verilmesiyle mümkündür (Demirtaş, 2019, 45). Sosyal politika, sosyal refah hizmetleri bakımından uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir. İlk ortaya çıkışında hümanist ve hayırsever duyguların yattığı sosyal politika; geleneksel dönemler olarak ifade edilebilecek tarım toplumunun ilk dönemlerinde en başta aile olmak üzere, toplumsal ilişkiler (klan, akraba, kabile, komşu vb.) dinî kurumlar, gönüllü kurumlar, mesleki birlikler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir (Ersöz, 2011: 21; Özdemir, 2007: 46). Önemli bir kısmı okur-yazar olmayan Romanlar, eğitimin önemini anlamakta zorluklar yaşayabilmekte, çocuklarını okula göndermemekte ve bu sebeple sonraki nesillere de eğitimin önemini aktaramamaktadırlar (Arayıcı, 2008: 45). Bununla birlikte, bu tablonun arka planında *sosyal dışlanma* gerçeği yer almaktadır. Nitekim AB-Roman Ağı tarafından, Avrupa’nın birçok ülkesinde yaşayan Roman çocuklarının okullarda dışlandıkları teyit edilmektedir. Eğitim hakkı, öğrenim hakkı olarak da isimlendirilmekte ve gerçekte farklı anlamlar içeren iki kavram, birlikte kullanılmaktadır. Eğitim, insanın yaradılışında var olan bütün bilgi ve kabiliyetleri esas alarak onu yönlendirmek, geleceğe hazırlamak, hayatı boyunca gerekli bilgiyi nasıl elde edeceğini öğrenmesine yardımcı olmaktır. Öğretim ise bilgiyi bulmak, kazanmak bilgiyi kazanma yolunun ve kazanılan bilgiyi hafızada tutarak yeri geldiğinde kullanabilmek ve hatırlamaktır (Bulut, 2009, 193). Temel insan hakları arasında yer alan eğitim hakkı; herkesin ırk, cinsiyet, etnik köken, sosyal köken, din, politik görüş, yaş ya da engellilik ve benzeri haline bakmaksızın ücretsiz temel eğitimden yararlanmasını ifade eder.

1948 tarihli Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi (EİHB), eğitimin bir insan hakkı olduğunu ifade eden ilk uluslararası belge niteliği taşır. Bildirge'nin; Başlangıç bölümünde, Birleşmiş Milletler halklarının, BM Antlaşması'nda mutlak bir eşitlik hükmü içermektedir, buna göre "Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı vardır." Aynı maddede, herkesin ayrımcılığa karşı eşit korunmaya hakkı olduğu da belirtilmektedir (Madde 7). Bildirge'nin 26. maddesi, ilköğretimin zorunlu olduğuna işaret eder. Devletlere, genel olarak teknik ve mesleki eğitim alabilme imkânını yaratma ve yüksek öğrenimin, yeteneğe göre, herkese açık olmasını sağlama yükümlülüğü getirir. Eğitimin amacının insan kişiliğinin tam gelişiminin sağlanması ve insan hakları ve temel özgürlüklerin güçlendirilmesi olması gerektiğini açıkça belirtir. Ayrıca, 26. madde, eğitimin uluslar, ırksal ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştireceğini ve barışın korunmasına katkıda bulunacağını ifade eder. Ailelerin çocuklarına verilecek eğitim biçimini seçme konusunda önceliği bulunmaktadır. 26. maddenin hükümleri daha ayrıntılı olarak Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 13. maddesi'nde de verilerek eğitimin bir hak olduğu pekiştirilmiştir.

Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesine göre, Avrupa Konseyi'ne üye devletler, kendi topraklarında, ulusal azınlıkların mevcudiyetini korumaya kararlı olarak; ulusal azınlıkların korunmasının istikrar, demokratik güvence ve bu kıtadaki barış için gerekli olduğu düşüncesiyle madde 12'de, ulusal azınlıkların ve çoğunluk kültürünün, tarihinin, dilinin ve dininin tanıtılmasını sağlamak için, eğitim ve araştırma alanlarında önlemler almak öğretmen yetiştirilmesi ve okul kitaplarına ulaşım için yeterince imkân yaratmak ve değişik toplumlar arasında öğretmen ve öğrenci temasını kolaylaştırmak, ulusal azınlıklara mensup fertler için her düzeyde eğitime girişte şans eşitliğini teşvik etmek üzere anlaşmışlardır. Madde 13'e göre ise taraf devletlerin, kendi eğitim sistemleri çerçevesinde, ulusal azınlıklara mensup fertlere kendilerine özgü özel eğitim ve yetiştirme kurumlarını kurma ve yönetme hakkını tanıyacakları konusunda sözleşmişlerdir. Sosyal politikalar bakımından Türkiye'de Roman vatandaşların sivil toplum olarak örgütlenmesi 2000'li yıllarla birlikte gerçekleşmiştir. Bunda, insan hakları konusunda bilincin artması ve toplumsal diyalogun gelişmesinin beraberinde getirdiği olumlu iklim etkili olmuştur (ASPB, 2016: 5). Roman vatandaşların 2000'li yılların başında özellikle 2003 yılında Samsun, İzmir ve Edirne'de kurdukları dernekler, Türkiye'nin diğer şehirlerinde de yankı bulmuştur (Uzpeder vd., 2008: 114). Bu bağlamda toplumsal hakların savunulması ve refahın artırılması amacıyla seminer, çalıştay vb. çalışmalar düzenlenmiştir. 2004 yılında Edirne Roman Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (EDROM) kurulmuştur. Aralık 2005-Nisan 2008 arasındaki süreçte, Avrupa Roman Hakları Merkezi (European Roma Rights Centre-ERRC), Helsinki Yurttaşlar Derneği (HYD) ve EDROM ile ortaklaşa olarak "Türkiye'de Roman Haklarının Geliştirilmesi" başlıklı proje hayata geçirilmiştir. Proje, Roman vatandaş-

ların profilini çıkarabilmek için güvenilir bilgi toplanmasını, ayrımcılıkla ve hak ihlalleriyle mücadele kapsamında Türkiye’deki Roman dernek ve topluluklarının kapasitelerinin artırılmasını ve yargı yoluna başvurabilmeleri konusunda Roman aktivistlerin yüreklendirilmesini, stratejik hukuk davalarıyla Roman haklarının korunması konusunda ulusal ve uluslararası alanda çaba gösterilmesini ve son olarak resmi kurumların ilgisinin Roman konusuna çekilmesini hedeflemektedir (Uzpeder vd., 2008: 1-2).

Sonuç ve öneriler

Uluslararası kurum ve örgütlerin Roman meselesine el atmaları, ilk olarak, Orta ve Doğu Avrupa’nın AB’ye üyeliği ile görülür. AB’de üye sayısı, 2007’de Romanya ve Bulgaristan’ın üyeliğiyle 27 olunca, Roman vatandaşların eğitim, sağlık sosyal statüleri, ele alınmaya başlanmıştır. Uluslararası belgeler ışığında eğitim, sağlık, sosyal refah, sırf insan oldukları için bireylere tanınan haklardır. Bu çerçevede Türkiye’de yaşayan Roman vatandaşların, sosyal statülerini geliştirici politikaların geliştirilmesi, meslek edindirme, eğitim, sağlık, kentsel dönüşüm hizmetleri, eşitlik ilkesine uygun olarak verilmesi beklenir. Uluslararası belgeler ışığında eğitim hakkı, sırf insan oldukları için bireylere tanınan bir haktır. Toplumsal dışlanma nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvuruda bulunan eğitim hakkına erişemeyenler için devletin özel birtakım tedbirler alması gerekir. Gelişmekte olan ülkelerin temel sorunlarından olan kız çocuklarının, işçi çocukların, engellilerin, anadili eğitim dilinden farklı olanların, azınlıklara mensup çocukların, özgürlüğünden yoksun çocukların, göçmen, sığınmacı ailelerin çocuklarının, eğitim hakkının sağlanması, iç hukukta ulus devletin görevidir. Devletin bu hakkı, sırf insan olduğu için din, dil, etnik köken, cinsiyet ayırımı yapmadan, insan onuruna yaraşır şekilde herkese sunamadığı durumlarda, hakkın uluslararası hukukta gündeme getirilmesi, devletin uluslararası prestijini sarsacağından devletin sağlık, barınma ve eğitim hizmetini tüm insanların erişebileceği şekilde sunması gerekmektedir.

Avrupa ve diğer gelişmiş ülkelerde Roman çocuklarının eğitim kurumlarına devamlarının sağlandığı, okumaya özendirildiği görülmektedir. Türkiye’de sosyo-ekonomik ve kültürel nedenlerden dolayı önemli bir kısmı okur-yazar olmayan Roman topluluğunun, ayrımcı muamelelere maruz kaldığı, büyük bir çoğunluğunun okuma-yazma bilmediği, bu oranın %80-90’ının ise kadınlardan oluştuğu görülmektedir.

Uluslararası sözleşmelerde görüldüğü gibi Romanların kendi kültürlerini koruma, insan haklarından yararlanma hakkı bulunmaktadır. Tarım işçisi ve mevsimlik işçi olarak çalışan Romanların konaklayabileceği sağlıklı ve nitelikli kentsel dönüşüm alanlarının inşa edilmesi, ayrımcılığa karşı korunması, nüfusa kayıtlı olsun olmasın tüm çocukların okullara kaydının yapılması, okul çağı nüfusunun okulu terk oranlarının düşürülmesi, bu amaçla ailelerine dönük maddi destek verilmesi eğitim hakkını güçlendirici rol oynayabilir.

Eğitim insan haklarından biridir ve bu hak uluslararası sözleşmelere sosyal politikalara göre devletin güvencesi altındadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere yönelik Romanların ve Gezinlerin eğitimiyle ilgili Tavsiye Kararı; Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere yönelik Avrupa'daki Romanlar ve/veya Gezinlere ilişkin politikalarla ilgili Tavsiye Kararı; Bakanlar Komitesi'nin üye devletlere yönelik ECRI'nin, okullarda verilen eğitimde ve bu eğitim yoluyla ırkçılık ve sosyal ayrımcılıkla mücadele edilmesine ilişkin 10 No.lu Genel Politika Tavsiye Kararı Romanların eğitim hakkına yönelik hükümler içermektedir. Bu hükümler çerçevesinde şunların yapılması olumlu sonuçlar verebilir:

- Romanların maruz kaldıkları önyargılar, ayrımcılık, şiddet ve sosyal dışlama ile mücadele için okul çağı nüfusunun okullaşma oranlarının artırılması,
- Milli Eğitim Bakanlığı, Uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri, bütçelerinden çocuğunu okula gönderen Roman ailelerine maddi destek sağlanması,
- Okul çağında olup çeşitli işlerde çalıştırılan çocuk işçilerin okula devam takibinin daha ciddiyle yapılması,
- Suça karışan çocuk mahkûmların tutukluluk ve gözetim altında bulunduğu süre boyunca işlevsel bir eğitim programı hazırlanması ve uygulanması.

Kaynakça

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2016). *Roman vatandaşlara yönelik strateji belgesi, 2016-2021*. <http://www.sp.gov.tr/tr/temel-belge/s/167/Roman+Vatandaslara+Yonelik+Strateji+Belgesi+2016-2021>, Erişim tarihi: 02.01.2020
- Akdemir, D. Ş. (2015). *İlerleme raporları (1998–2013) ışığında Türkiye’de roman haklarının gelişimi*. Karadeniz Araştırmaları Dergisi, 44, 129-142.
- Akgül, B. (2010). Türkiye Çingenelerinin politikleşmesi ve örgütlenme deneyimleri. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 9 (34), 213-222.
- Arayıcı, A. (2008). *Avrupa’nın vatansızları: çingeneler*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Ataman, H. (2008). *Eğitim hakkı ve insan hakları eğitimi insan hakları gündemi*. Erişim adresi: http://www.rightsagenda.org/attachments/203_egitimhakkiveinsanhaklariegitimi.pdf
- Bulut, N. (2009). *Sanayiden devriminden küreselleşmeye sosyal haklar*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Demirkürek, İ. (2012). *Azınlıklar ve marjinal gruplar*. Ankara: Araştırma Yay.
- Demirtaş, Z. (2019), Uluslararası antlaşmalar çerçevesinde engellilerin eğitim hakkı, *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergi*, 2, 39-59.
- ECRI. (2011). Çingene karşıtlığı ve romanlara karşı ayrımcılıkla mücadele ile ilgili ECRI genel politikası 13 no.lu tavsiye kararı Erişim adresi: <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-13-on-combating-anti-gypsyism-an/16808b5af7>.
- Ersöz, H. Y. (2011). *Sosyal politikada yerelleşme*. İstanbul Ticaret Odası Yay.
- Güler A. (2003). *Osmanlıdan Cumhuriyete azınlıklar*. Ankara: TÜRKAR Türk Metal İş Sendikası Araştırma Bürosu.
- İnceoğlu, S. (2013). Eğitimde anadilin yeri: uluslararası belgeler ve yeni Anayasa. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 151-163.
- İlhan, S. ve Fırat, M. (2017), Bir inşa süreci olarak çingenelik: Kuramsal bir çözümleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 265-276.
- Karlsson, I.(2006). *Avrupa’nın üvey evlatları*, (Çev.: Turhan Kayaoğlu).İstanbul: Homer Kitapevi.
- Kurtuluş, B. (2012). *Devletsiz bir halk olarak çingeneler: kökenleri, sorunları, örgütlenmeleri*, (Levent Ürer Der), İstanbul: Melek Yayınları..
- Kurubaş, E. (2004). *Asimilasyondan tanınmaya uluslararası alanda azınlık sorunları ve Avrupa yaklaşımı*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

- Oran, B.(2004), *Türkiye’de azınlıklar kavramlar; teori ,Lozan iç mevzuat, ictihat, uygulama.* İstanbul: İletişim Yay.
- Özateşler G, (2013), Avrupa’da roma/çingeneler üzerine sosyal politikalar, *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* Cilt: 2 Sayı: 3
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme sürecinde refah devleti.* İstanbul Ticaret Odası Yay.
- Taşdemir, H. & Saraçlı M. (2015). Avrupa Birliği ve Türkiye perspektifinden azınlık hakları sorunu, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2(8), 25-35.
- Terzioğlu, S, (2007). *Uluslararası hukukta azınlıklar ve anadilde eğitim hakkı.* Ankara: Alp Yayınevi.
- Türkdoğan, O. (1999). *Etnik sosyoloji.* İstanbul: TİMAŞ Yayınları.
- Türk Dil Kurumu: TDK. (1998). *Türkçe sözlük.* Ankara: TDK Yayınları
- Ulusal azınlıkların eğitim haklarına ilişkin Lahey tavsiyeleri ve açıklayıcı not.* Erişim adresi: <http://www.osce.org/tr/hcnm/32200?download=true>.
- United Nations International Children’s Emergency Fund. Erişim adresi: <http://www.unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=2>
- Uzpeder, E., Donava/Roussinova, S., Özçelik, S. & Gökçen, S. (2008), Biz buradayız Türkiye’de romanlar, ayrımcı uygulamalar ve hak mücadelesi, *Edirne Roman Derneği Yay,* Mart Matbaacılık İstanbul.
- Ünlü D. E. (2017). *Türkiye’deki Roman çocuklar okula gitmiyor.* Erişim adresi: <https://www.dunya.com/surdurulebilir-dunya/turkiyedeki-roman-cocuklar-okula-gitmiyor-haberi-369245>.
- Wikipedia, <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ingeneler> Erişim Tarihi: 02.01.2020
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Investigation of the Right to Education of the Roma Living in Turkey in Terms of European Union and Social Policy

Extended Abstract

Introduction

Since human beings do not have the chance to determine their inborn ethnicity, race, language, gender, mother and father, they should not be excluded because of these features and should not be deprived of basic human rights and freedom. However, millions of Roma people are exposed to discrimination because of their language, ethnicity and worldwide. Education is the most powerful tool for learning human rights among all rights. It is not possible for a person who does not know his rights to obtain other human rights. The aim of this research is to examine the right to education of Roma in the light of social policies, EU and international conventions. Descriptive research method used in this study, why Roma in Turkey are given to the subjects they take part in minority status. The research is limited to the right to education from basic human rights, and its obligations to Roma, who live in the territory of the states as a migrant or resident, are addressed.

Research questions

What are the regulations of social policy, European Union and Turkish Law regarding the right to education of Roma is the problem of research.

Discussion and results

The intervention of the international institutions and organizations on the Gypsy-Roman issue is first seen through the membership of Central and Eastern Europe to the European Union. When the European Union became 27 with the membership of Romania and Bulgaria in 2007, education, health and social status of Gypsy citizens started to be addressed. In the light of international documents, education, health, social welfare are the rights given to individuals just because they are human. Roman citizens in Turkey, should benefit from these rights as everyone else, the social status of the developer, policies should be developed, vocational training, education, health, urban renewal services should be provided in accordance with the principle of equality. In the light of international documents, the right to education is a right given to individuals just because they are human. For those who cannot access the right to education applying to the European Court of Human Rights due to social exclusion, the state must take some special measures. It is the duty of the nation state in domestic law to ensure the right to education for girls, working children, people with disabilities, those who are different from the language of mother tongue, children belonging

to minorities, children without immigration, children of immigrant, refugee families, which are the main problems of developing countries. In cases where the state cannot offer this right to everyone without any discrimination based on religion, language, ethnicity, gender, just because it is human, the right should be brought to the agenda in international law, and the state should provide health, sheltering and education services accessible to all people, as it will undermine the international prestige of the state. It is observed that Roma children attend educational institutions in Europe and developed countries, and are encouraged to read. In Turkey, a significant portion of illiterate Roma community cultural reasons, it was subjected to discriminatory treatment, illiterate majority, while 80-90% of illiteracy seems to be women. As seen in international conventions, Roma have the right to protect their own culture and enjoy human rights. Healthy and qualified urban transformation areas should be built to accommodate Roma workers who work as agricultural workers and seasonal workers, discrimination should be prevented, enrollment of all children, whether they are registered or not, is intended for their families to prevent their school-age population from leaving school and continue their education, Support should be given on issues such as clothing, equipment, transportation, and literacy courses should be opened. Education is one of human rights and this right is under the guarantee of the state according to international conventions and social policies.